

3. Мачкин Ю. Е., Коршунова Т. С. Русско-английский англо-русский словарь заимствованных слов / Ю. Е. Мачкин, Т. С. Коршунова. – М. : Экзамен, 2000. – 688 с.
4. Мюллер В. К. Новый англо-русский словарь / В. К. Мюллер. – М. : Рус. яз., 2002. – 880 с.
5. Новий тлумачний словник української мови [у трьох томах] [уклад. : Яременко В., Сліпушко О.] : Т. 1. – К. : Аконтіт, 2004. – 928 с.
6. Новий тлумачний словник української мови [у трьох томах] [уклад. : Яременко В., Сліпушко О.] : Т. 2. – К. : Аконтіт, 2004. – 928 с.
7. Новий тлумачний словник української мови [у трьох томах] [уклад. : Яременко В., Сліпушко О.] : Т. 3. – К. : Аконтіт, 2004. – 864 с.
8. Попов Є. Ф., Балла М. І. Великий українсько-англійський словник / Є. Ф. Попов, М. І. Балла. – К. : Чумацький Шлях, 2003. – 636 с.
9. Російсько-український словник [уклад. Лозова Н. Є. та ін.]. – К. : Наук. думка, 2004. – 1216 с.
10. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2008. – 688 с.
11. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка. – 1973. – С. 142.
12. Українсько-російський словник [уклад. Їжакевич Г. П. та ін.]. – К. : Наук. думка, 2004. – 1008 с.

У статті проаналізовано групи слів, які в українській і в англійській мовах та в українській і в інших мовах мають спільну фонетико-морфологічну будову й різну семантику. Під різною семантикою лексики в українській і в англійській мовах мається на увазі варіативність поєднання відмінної, дотичної і спільної семантики. Семантичну невідповідність лексики в українській та в інших мовах розглянуто з меншою деталізацією.

Ключові слова: група слів, спільне значення, дотичне значення, відмінне значення, семантика, лексика.

The article considers the word groups with common phonetic morphological structure and different meaning in the Ukrainian language and in the English language, in the Ukrainian language and other languages. When we speak about different meaning in the Ukrainian language and in the English language, we mean variations of connection of different, tangent (close) and common meaning. Semantic non-conformity of vocabulary in the Ukrainian language and in other languages is observed with less particularization.

Key words: words group, common meaning, tangent meaning (close meaning), different meaning, semantics, vocabulary.

Лариса Дробаха
(Вінниця)

УДК 81'371(811.161.2, 811.112.2, 811.111.2, 811.133.1)

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ВЖИВАННЯ БІБЛІЙНИХ АНТРОПОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Існування мовних картин світу, їхню неповторність і національну специфіку докладно і ґрунтовно розкриває контрастивне вивчення мов. Уживання слів у переносних значеннях безпосередньо пов'язане зі світобаченням, менталітетом та звичаями певного етносу, що складає основу так званої метафоричної картини світу. Ю. В. Кравцова наголошує, що термін «метафорична картина світу» ввійшов у науковий обіг лише в останнє десятиліття. Усі загальноприйняті метафори створюють метафоричну картину світу, а з другого боку, – є її складником. Тому метафорична картина світу – це сукупність образно-метафоричних уявлень про світ, що існують у свідомості певної лінгвокультурної спільноти чи окремого її представника та містяться в семантичній структурі багатозначних слів певної мови [3, с. 46]. Процес метафоризації продовжує перебувати в центрі уваги більшості дослідників різних мов [2; 3; 4; 5], але ще потребує подальшого аналізу в зіставному плані.

Завданням нашої статті є зіставний аналіз вживання біблійних антропонімів в українській, німецькій, англійській та французькій мовах. Зокрема І. Б. Дубровська підкреслює, що біблійно-християнська метафора використовується для номінації різноманітних явищ життя, виконує когнітивну функцію, має експресивний, образний, оцінний, антропоцентричний характер. Автор умовно ділить біблейно-християнську метафору на теологічну та мовно-літературну метафору й пояснює це характером

номінативного процесу, спрямованого на позначення реалій та понять духовного або матеріального світу, та функціонуванням метафори в різних сферах мовного вжитку [2, с.4].

Зіставлення аналізованих лексичних одиниць уможливило виявлення випадків 1) повного збігу значень в усіх досліджуваних мовах; 2) часткового збігу значень за винятком тієї чи тієї мови та 3) національно-специфічного вживання біблійних антропонімів у словниковому складі української, німецької, англійської та французької мов.

Отже, проаналізуємо *першу* зазначену *групу* прикладів. Серед біблійних антропонімів натрапляємо на такі, що збігаються за своєю семантикою вживання в зіставлюваних мовах.

Найрозповсюдженішим є образ *Адама* (перша людина, створена богом, праотець людського роду). У цій групі розглянемо спільні значення з цим образом: **укр.** *адамове яблуко* – **нім.** *der Adamsapfel* – **англ.** *Adam's apple* – **фр.** *potte d'Adam* 'адамове яблуко, кадик' [7, 1247]; **укр.** *адамове ребро* 'жарт. 1. Жінка. адамові реберця' [9, II, 734] – **нім.** *der Rand Adams* – **англ.** *Adam's edge* – **фр.** *la côte d'Adam*;

образ *Авраама* (біблійний персонаж, родоначальник багатьох народів): **укр.** *лоно Авраамове* – **нім.** *wie in Abrahams Schoß sitzen* 'жити як у раю, як у бога за пазухою', *so sicher wie in Abrahams Schoß sein* 'почувати себе в цілковитій безпеці' [6, I, 16] – **англ.** *Abraham's bosom* – **фр.** *famille d'Abraham, le sein d'Abraham*;

образ *Іуди* (один із дванадцяти учнів Ісуса, що продав свого вчителя за тридцять срібняків іудейським первосвященникам): **укр.** *юдине (іудине) плем'я* 'зневажл. лайл. зрадник' [9, II, 645] – **нім.** *Judas* – **англ.** *Judas* – **фр.** *judas*. Попередивши, що того, кого він поцілує, треба негайно схопити, Іуда привів сторожу в Гефсіманський сад, де молився Ісус, підійшов до нього й поцілував. Цей факт знаходить свій відбиток у спільних для зіставлюваних мов словосполученнях: **укр.** *поцілунок Іуди, іудин (юдин) поцілунок* 'книжн. зрадницький вчинок під виглядом доброзичливості, приязні' [9, II, 645] – **нім.** *Judaskuss* – **англ.** *Judas kiss* – **фр.** *baiser de Judas*;

образ *Каїна* (син Адама і Єви, який підступно вбив свого брата Авеля): **укр.** *Каїн* 'про братовбивця, зрадника, злочинця тощо' [10] – **нім.** *Kain* – **англ.** *Cain* – **фр.** *Caïn*; **укр.** *каїнова печать* 'тавро зради, злочину' [9, II, 625] – **нім.** *das Kainsmal haben* 'носити на собі каїнову печать (тобто тавро прокляття)' [6, I, 364] – **англ.** *the mark of Cain* – **фр.** *le sceau de Caïn*;

образ *Мафусаїла* (згідно з Книгою Буття, нащадок Ноя, який прожив 969 років): **укр.** *Мафусаїлів вік* 'тривале життя, довголіття' [10] – **нім.** *Methusalem* 'мафусаїл, глибокий старий', *alt wie Methusalem* 'стар(ий) як Мафусаїл, давній (про старого)', *methusalemisch, ein methusalemisches Alter* 'мафусаїлів вік, похилий вік; довголіття, довговічність' [10] – **англ.** *Methuselah, as old as Methuselah* – **фр.** *vieux comme Mathusalem, vivre autant que Mathusalem*;

образ *Ноя* (за біблійною легендою, праведник, який був урятований разом із сім'єю під час всесвітнього потопу й через своїх синів став родоначальником людських рас): **укр.** *Ноїв ковчег* – **нім.** *die Arche Noä* – **англ.** *Noah's ark* – **фр.** *arche de Noé* [10];

образ *Соломона* (Третій цар стародавньої Іудеї, який уславився мудрістю) **укр.** *Соломонове рішення (вирішення)* 'мудре, винахідливе розв'язання спірного або складного питання' [10] – **нім.** *ein salomonisches Urteil, salomonische Weisheit* 'соломонова мудрість (здатність швидко приймати мудрі рішення)' [6, II, 310] – **англ.** *Solomon's wisdom* 'мудрість Соломона', *Solomonic* 'мудрий; справедливий' [10] – **фр.** *jugement de Solomon*.

Друга група містить випадки часткового збігу значень біблійних антропонімів, коли в одних мовах наявні відповідні переносні або інші значення, а в інших – відсутні. Розглянемо частотність збігу значень відповідно до розподілу (**у** – українська мова, **н** – німецька мова, **а** – англійська мова, **ф** – французька мова).

Спільні (у-н). Ця підгрупа включає найбільшу кількість часткового збігу значень аналізованих лексичних одиниць. В англійській та французькій мовах не виявлено таких відповідників: **укр.** *Авраамове дерево* – **нім.** *Abrahamsbaum, Abrahamsstrauch* 'авраамове дерево' [10].

Образ *Адама* втілено у виразах **укр.** *від Адама* 'починати дуже здалека, із самого початку' [9, I, 13] – **нім.** *seit Adams Zeiten*; **укр.** *скинути з себе ветхого Адама* 'відмовлятися від старих традицій, звичок, поглядів' [9, II, 815] – **нім.** *der alte Adam* 'старий Адам, перен. жарт. давні звички, погляди, пережитки минулого', *von Adam und Eva stammen* 'походити від Адама, бути допотопним' [6, I, 22, 23].

Образ *Іуди* з огляду на його підлу поведінку українці та німці пов'язують із виразами **укр.** *їудині срібняки* 'винагорода за зраду' [9, II, 855] – **нім.** *Judaslohn, Judasroschen*.

Образ *Пілата* (римський правитель, який був відповідальним за численні жорстокі дії і страти, вчинені без будь-якого суду) має негативну оцінку в **укр.** *пілат* 'людина, яка скоїла щось лихе або злочинне, звичайно чужими руками, і усувається від відповідальності за вчинене' [10] – **нім.** *man gedenkt seiner wie des Pilatus im Credo* (досл. його пам'ятають як Пілата в переконаннях) 'він залишив про себе недобру пам'ять' [10]. Також ці риси правителя знайшли в німецькій мові своє втілення у словосполученні **нім.** *von Pontius zu Pilatus gehen* 'розм. ірон. ходити від Понтія до Пілата; оббивати пороги установ' [6, II, 111].

Спільні (а-ф). Ця підгрупа є наступною за чисельністю збігу в двох мовах. У англійців та французів образ *Адама* пов'язаний з **англ.** *the old Adam, Adam's nature* 'людська природа, плоть' [1, 18] – **фр.** *vieil Adam* 'давній Адам, гріхозна природа людини' [7, 15], а образ *Єви* – **англ.** *the daughter of Eve* 'дочка Єви, представниця прекрасної статі, жінка' [1, 261] – **фр.** *filie d'Eve*.

В українській та німецькій мовах не виявлено таких відповідників: **англ.** *Judas* 'вічко або решітка в дверях (для спостереження; у тюрмах)' [10] – **фр.** *judas* '~ (optique) потайне віконечко; вічко у дверях' [8, 604] та **англ.** *Moses basket* '«Моїсеєва корзинка», переносне, плетене дитяче ліжечко з ручками (відповідно до Біблії, Моїсей був знайдений у корзинці, сплетеній з очерету)' [10] – **фр.** *moïse*; **англ.** *St. Martin St. Martin's summer* '1) бабине літо, 2) перен. розквіт, друга молодість' [1, 834] – **фр.** *Saint Martin – été de la Saint-Martin* 'а) бабине літо, б) друга молодість' [7, 592].

Спільні (н-а). Біблійні антропоніми *Іуда* та *Соломон* вживаються в німецькій та англійській мовах у назвах рослин: **нім.** *Judasbaum* – **англ.** *Judas tree* '«їудине дерево», багряник' [10]; **нім.** *Salomonssiegel* 'бот. купена' [10] – **англ.** *Solomon's seal*.

Образ *Савла* (язичницьке ім'я апостола Павла) закріпився у таких стійких виразах: **нім.** *Saulus wie kommt Saulus unter die Propheten?* '≈ як він [ти] сюди потрапив? *aus einem Saulus ein [zu einem] Paulus werden* – з Савла стати Павлом (із противника поглядів перетворитися в їх завзятого захисника); переродитися, стати іншою людиною' [10] – **англ.** *is Saul also among the prophets?, Saul among the prophets* 'Саул серед пророків (людина, яка захищає те, на що сама нещодавно напала або навпаки; людина з несподівано виявленими талантами)' [1, 835].

Спільні (у-ф). Образ *Христа* українці та французи пов'язують із поняттями, зокрема милості – **укр.** *Христа ради* 'заст. 1. уживається як звертання при проханні милостині. 2. з милості, з ласки. 3. уживається при наполегливому проханні здійснювати, робити і т. ін. щонебудь' [9, I, 477] – **фр.** *au nom de Christ* 'розм. Христа ради' та безжурності – **укр.** *як у Христа за пазухою* '1. безтурботно, привільно, 2. у повній безпеці, без хвилювань, спокійно' [9, I, 42] – **фр.** *comme dans le sein du Christ* 'розм. як у Христа за пазухою' [10].

Спільні (у-а). Образ *Моїсея* (ватажок ізраїльських племен, призваний богом Яхве вивести ізраїльтян з фараонівської неволі крізь води Червоного моря, що розступилися) зустрічаємо в українській та англійській мовах у словосполученнях **укр.** *закон Мойсея* – **англ.** *Mosaic law* 'закон Моїсеїв (згідно з Біблією, отриманий давніми євреями від самого Бога через Моїсея; знайшов відображення в перших п'яти книгах Старого Завіту)' [10].

Спільні (н-ф). Образ *Йосифа* (старший син Іакова і Рахілі) німці та французи вживають у значенні **нім.** *ein keuscher Josef* 'бездоганний Йосиф' [10] – **фр.** *faire son Joseph (faire son [ulu le] Joseph)* 'прикидатися Йосифом Чудовим; розігрувати із себе скромника (за біблійським сказанням, Йосиф Чудовий, проданий у неволю братами і став наближеним єгипетського фараона, не піддався чарам дружини вельможи Потифара)' [10].

Частковий збіг значень у трьох з аналізованих чотирьох мов представлено наступними трьома підгрупами.

Спільні (у-н-ф). У зіставлюваних мовах, крім англійської, образ *Адама* пов'язаний з **укр.** *в костюмі Адама* – **нім.** *nackt wie Adam* 'розм. у чому мати народила', *im Adamskostüm* 'розм. жарт. у вбранні Адама' [6, I, 22, 23] – **фр.** *en costume d'Adam*. А в англійській мові не виявлено у виразі зазначеного антропоніма, хоча він постає в перекладі, зокрема **англ.** *birthday suit* 'жарт. «костюм Адама»' [1, 136], *in a state of nature* у костюмі Адама [1, 523], де в українському перекладі образ Адама пов'язується з витоками життя кожної людини, її народженням та природою.

Образ *Єви* (перша жінка, створена богом) також має у трьох аналізованих мовах подібне до вищезгаданого значення, зокрема, **укр.** *костюм Єви* – **нім.** *im Evakostüm* 'у вбранні Єви' [6, I, 189] – **фр.** *en costume d'Eve*.

Спільні (у-н-а). Образ *Лазаря* (брат Марфи і Марії, якого воскресив Христос через чотири дні після погребіння; жебрак, персонаж євангельської притчі про богача й Лазаря) українці, німці та англійці пов'язують з **укр.** *скорчити Лазаря* 'прикинутися безталанним' [9, II, 819] – **нім.** *ein armer Lazarus* 'нещасний, вбогий, скривджений богом' [10] – **англ.** *Lazarus* 'жебрак; прокажений' [11, I, 658]. У французькій мові образ Лазаря постає лише в перекладі таких виразів: **фр.** *faire le maupiteux, la faire à la romance* 'співати Лазаря, намагатися розжалобити' [10].

Спільні (у-а-ф). У німецькій мові не виявлено відповідників на зразок **укр.** *сім'я Авраамове* – **англ.** *descendants of Abraham* – **фр.** *la semence d'Abraham* 'сім'я Авраамове, рід людський' [10]; **укр.** *адамові діти* 'заст. люди' [9, I, 250] – **англ.** *Adam's race* – **фр.** *les fils d'Adam*.

Отже, описуючи дев'ять визначених випадків часткового збігу значень біблійних антропонімів в аналізованих мовах, зауважимо, що більшу кількість мають збіги у двох мовах (6 підгруп), удвічі меншу – у трьох мовах (3 підгрупи). Серед спільних ознак лівову частку займають стійкі вирази з аналізованими антропонімами, що відображають типові риси того чи того біблійного образу.

Третя група засвідчує, що поряд зі спільними, частково спільними існують також і суто розбіжні, національно-специфічні вживання біблійних антропонімів у зіставлюваних мовах. Як зазначає Н. Лалаян, оніми біблійного походження мають широкий зміст, що можна пояснити багатою екстралінгвальною інформацією, яку вони містять. Ці імена розвинули переносні значення ще до фразеологізації, перетворились у складі фразеологічних одиниць на конотативні. Характер конотативних значень зумовлений відповідною оцінкою імені в біблійних творах чи специфічно національними традиціями й народними віруваннями [4, с. 140].

Наприклад, в українській мові образ *Адама*: **укр.** *Адамові сльози* 'книжн. горілчані напої' [12, I, 18];

Аллах (в ісламі бог або одне з його імен): **укр.** *Аллах знає* 'ніхто не знає, невідомо', *одному Аллаху відомо* 'жарт. ніхто не знає про щось' [9, I, 14], *слава Аллаху* 'ірон. уживається для вираження задоволення, заспокоєння, морального полегшення у зв'язку з чим-небудь' [9, II, 823];

образ *Каїна* – **укр.** *каїнова душа* вживається на позначення 'підлої, підступної людини' [9, I, 281]; *каїнове діло* 'зрада, убивства, жорстокі вчинки' [9, I, 246];

образ *Христа* – **укр.** *Христова невіста* 'черниця, монахиня', *Христовий слуга* 'заст. представник духовенства' [9, II, 539, 830], *мати Христа в душі* 'мати м'яке серце', *Христом-Богом благати* 'заст. настійно просити когось, домагаючись чого-небудь' [9, I, 34].

У німецькій мові образ *Адама* вживається у виразі **нім.** *einen neuen Adam anziehen* 'стати зовсім іншою людиною' [6, I, 22].

З історією біблійних героїв *Давида* і *Голіафа*, де Давид перемагає велетня Голіафа, пов'язане словосполучення **нім.** *David und Goliath* 'великий і маленький (бібл. Давид і Голіаф)' [6, I, 141].

Моїсей – нім. *Moses* '2) юнга; боцман; *Moses und die Propheten* – грошенята (Моїсей і пророки)', *Moses-Brunnen* 'фонтан Моїсея, встановлений у Відні. Чаші фонтану увінчані фігурою Моїсея, жезлом, що розбиває скелю, щоб вивільнити шлях до води' [10].

В англійській мові натрапляємо на образ **Авраама** в англ. *Abraham-man* 'жебрак, старець; бездомний бурлака, що збирає милостиню' [11, I, 23];

Адама – англ. *Adam's ale* 'жарт. вода', *Adam's clay* 'адамова глина, нахил до плотських пристрастей', *Adam's son* 'син Адама, чоловік' [1, 18];

Голіафа – англ. *Goliath* 'велетень, гігант; ~ *crane* кран-гігант' [11, I, 487].

Іуди – англ. *Judas hair* 'руде волосся' [1, 562], *Judas goat* 'козел-провокатор (спеціально натренований самець, що веде стадо на убій)', *Judas priest* 'Чорт забирай! (лайка)', *Judas-coloured* = *Judas-colour* 'рудий (за переказами, Іуда Іскаріот був рудим)' [10];

Йозефа – англ. *Joseph's coat* 'барвистий, багатий одяг; почесний одяг (етим. бібл.)' [1, 561]; *Joseph* 'доброчесна людина; іст. довгий, жіночий плащ' [11, I, 628];

Ієзавель – англ. *Jezebel* (Ієзавель (ім'я дружини ізраїльського царя Ахава, яка вирізнялась розпустою і схильністю до язичництва) *the daughter of Jezebel* 'злочинна, нахабна жінка (етим. бібл.)' [1, 261];

Каїна – англ. *to raise Cain* 'підняти шум, влаштувати скандал; *what in Cain...* ; ≈ Що ж, чорт забирай? ...he didn't know *what in Cain* to do with it. (OED) – ...він зовсім не знав, що, чорт забирай, з цим робити' [10].

Моїсея – англ. *the jumping Moses!* ((*by*) *the jumping Moses!*) 'Чорт забирай! (вигук, що виражає здивування, обурення тощо)' [10];

Соломона – англ. *Solomon* 'мудрець, ірон. розумака', *Solomon's seal* 'Соломонова печать, знак Соломона (шестиконечна зірка, утворена з двох переплетених трикутників', *Solomon's seal sawfly* 'бот. пилильщик конвалієвий', *Solomon's-plume* 'бот. смілацина' [10];

Христа – англ. *Christ's blood!* 'Клянусь богом!', *Christ's foot!* 'заст. Боже мій!' [1, 214].

Образи **Давида** і **Іонафана** закріплено у виразі англ. *David and Jonathan* 'Давид та Іонафан (нерозлучні друзі) (етим. бібл.)' [1, 261].

Образи святих зустрічаємо в англійській мові в конкретних словосполученнях, які виражають такі значення: англ. **St. John** – *St. John's evil* 'епілепсія'; **St. Luke** – *St. Luke's summer* 'бабине літо'; **St. Nicholas** *St. Nicholas' clerk* 'заст. злодій, розбійник' [1, 834].

У французькій мові образи **Адама** та **Єви** закріплені у виразі фр. *ne connaître qn ni d'Adam ni d'Ève* 'ніколи в очі не бачити, зовсім не знати' [7, 15];

образ **Іосифа** – фр. *manteau de Joseph* '«плащ Іосифа»; те, що втікач залишає в руках того, що напав на нього (алюзія на історію Іосифа Чудового)', *la religion de saint Joseph* 'брак', *Joseph vendu par ses frères* 'Йосиф, проданий своїми братами (ідеться про політика, якого зрадили його колеги)' [10]; *joseph* 'розм. олух' [8, 601];

образ **Моїсея** – фр. *loi mosaïque*; *verge de Moïse* 'жезл Моїсея'; *mosaïsme* 'моїсеєва віра; іудейство' [10];

образ **Ноя** – фр. *jeter le manteau de Noé sur qn* 'прикрити чию-небудь наготу; замазати чий-небудь грішки' [10];

образ **Христа** – фр. *le Christ soit avec toi* 'розм. Христос із тобою' [10].

У французькій мові виявлено, наприклад, вживання таких біблійних образів у наступних словосполученнях: **saint Jean** – *parole d' selon saint Jean* '1) достовірний факт, 2) перен. біблія' [8, 428]; **sainte Catherine** – *décoiffer sainte Catherine* 'а) видати дівчину заміж, б) вийти заміж' [7, 262]; **César** – *rendre à César ce qui appartient à César* 'віддати кесарю кесарево' [7, 269]; **Madeleine** – *Madeleine repentante* 'Магдалина, яка каїться; грішниця, яка каїться (бібл.)', *faire suer la Madeleine* 'арго а) збільшувати ставку в грі; б) з важкістю викручуватися у шулерській грі', *suer comme une Madeleine* 'обливатися потом (подібно до того, як Магдалина, яка каялася, обливалася сльозами)' [7, 914, 915].

К. І. Мізін виокремлює системні маркери компаративної фразеології – універсальність та когнітивність. Автор порівнює приклади в німецькій мові *alt wie Methusalem* (досл.: старий, наче Мафусаїл) – «дуже старий» та в російській мові *стар как Мафусаил* – «про

неправдоподібно довговічного та дуже досвідченого чоловіка» та зауважує, що навіть поверхове ознайомлення зі структурою та семантикою універсальних компаративних фразеологічних одиниць (КФО) виявляє їхні лінгвоспецифічні смислові нюанси в різних мовах: значення російської КФО «стар как Мафусаил» зазнало з часом генералізації, індукуючи семантику не лише довгого віку людини, а й досвіду [5, с. 61]. Це є закономірним явищем, про що свідчать випадки часткового збігу значень аналізованих лексичних одиниць у зіставлених мовах. Наприклад, стосовно образу Адама зазначаємо, що за семантикою в українській та німецькій мові збігаються **укр.** *скинути з себе ветхого Адама* 'відмовлятися від старих традицій, звичок, поглядів' – **нім.** *der alte Adam* 'старий Адам, перен. жарт. давні звички, погляди, пережитки минулого', *von Adam und Eva stammen* 'походити від Адама, бути допотопним'. В англійській та французькій мовах вираз «старий Адам» має інше спільне значення, зокрема **англ.** *the old Adam, Adam's nature* 'людська природа, плоть' – **фр.** *vieil Adam* 'давній Адам, гріхозна природа людини'. У німецькій мові зустрічаємо також вираз, який за своєю семантикою є антонімічним виразу **нім.** «*der alte Adam*» – **нім.** *einen neuen Adam anziehen* 'стати зовсім іншою людиною' [6, I, 22], що дослівно перекладається «одягнути нового Адама». Вираз «адамове ребро» в усіх чотирьох зіставлених мовах позначає «жінку», але на фоні загального семантичного збігу в українській мові цей вираз виявляє і інше значення '2. Спільне джерело, спільна основа чого-небудь' [9, II, 734].

Отже, серед 62 проаналізованих національно-специфічних вживань біблійних антропонімів в аналізованих мовах шляхом зіставлення виявлено, що їхня лівова частка належить англійській мові – 28 значень (48 %), друге місце займає французька мова – 19 значень (28 %), наступною є українська мова – 10 значень (16 %) і останню позицію посідає німецька мова – 5 значень (8 %). При цьому в англійській, французькій та німецькій мовах переважають значення зі стійкими виразами, а в українській – значення з оцінкою рис людини.

Підкреслимо, що серед переносних значень на позначення рис людини в усіх зіставлених мовах переважають значення з негативною оцінкою, де засуджується поведінка людини з огляду описаних у святій книзі подій та постатей. В аналізованих мовах можна простежити тенденцію жартівливого або іронічного вживання біблійних антропонімів, як, наприклад, в англійській мові образ Соломона вживається для характеристики «мудреця» й «розумаки». Типовою рисою для англійської та французької мов є вживання образів святих у словосполученнях для позначення певного предмету чи явища навколишньої дійсності типу **англ.** *St. John's evil* «епілепсія», **фр.** *parole d' selon saint Jean* «достовірний факт; біблія», що виявляє національно-культурну специфіку їхнього вживання. Виявлення розбіжностей на тлі спільних рис розкриває неповторне національне світобачення і культурне надбання кожного з народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український фразеологічний словник. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
2. Дубровська І. Б. Біблійно-християнська метафора в німецькій мові : номінативний аспект. – Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / І. Б. Дубровська ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 20 с.
3. Кравцова Ю. В. Семантико-когнітивне моделювання метафоризації // Мовознавство. – 2011. – № 1. – С. 43-54.
4. Лалаян Н. Генетичні типи та джерела походження ономастичної фразеології (на матеріалі німецької мови). – Наукові записки. – Випуск 81 (1). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 137-141.
5. Мізін К. І. Системні маркери компаративної фразеології крізь призму зіставлення (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов) / К. І. Мізін // Мовознавство. – 2009. – № 5. – С. 60-70.
6. Німецько-український фразеологічний словник в 2-х т.т. – К. : Радянська школа, 1982. – 793 с.
7. Новый большой французско-русский фразеологический словарь. – М. : Русский язык медиа, 2005. – 1624 с.
8. Новый французско-русский словарь. – М. : Русский язык, 1998. – 1195 с.
9. Фразеологічний словник української мови в 2-х т.т. – К. : Наукова думка, 1993. – 1512 с.
10. АВВУУ Lingvo 12
11. English-Ukrainian Dictionary в 2-х т.т. – К. : Освіта, 1996. – 1464 с.
12. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови в 2-х т.т. – К. : Вища школа, 1984.

У статті розглянуто питання, пов'язані з відображенням національного світосприйняття у мовах. На основі зіставного дослідження проведено аналіз біблійних антропонімів української, німецької, англійської та французької мов. Виявлено спільні та національно-специфічні особливості вживання лексичних одиниць у зіставлених мовах. Проведено кількісний аналіз вживання досліджуваних антропонімів у зіставному аспекті.

Ключові слова: біблійний антропонім, переносне значення, семантика.

The article deals with the questions of the national mentality reflection in languages. Bible anthroponyms of Ukrainian, German, English and French were analysed with the help of the contrastive-comparative method of investigation. There have been found some common and specific peculiarities of usage of lexical units in the compared languages. The quantitative analysis of the usage of investigated anthroponyms in comparative aspect is carried out.

Key words: Bible anthroponym, figurative meaning, semantics.

Анастасія Дюська
(Євнаторія)

УДК 811.161.2

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві збільшується кількість робіт, спрямованих на дослідження проблем когнітивного характеру, що безпосередньо пов'язано з розглядом мови як соціально зумовленого фактора. Зміни наукової методологічної бази в бік гуманітарного знання сприяють появі розвідок у галузі лінгвокультурології, які у межах визначеного аспекту набувають все більшої актуальності. Дослідження мови, що детермінує характер мислення, спосіб пізнання світу, впливає на свідомість та поведінку людини, дає можливість виокремити специфічні риси національної ментальності, проаналізувати особливості їхнього відображення в лексиці та фразеології, у діяльності представників певного етносу. Тенденція розгляду мови у взаємодії із соціумом сприяє експлікації значної частини концептуального змісту свідомості, вивченню емоційної сфери та її мовних репрезентацій, визначення своєрідної логіки, притаманної носіям певної лінгвокультури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки вербалізовані емоційні концепти ставали предметом вивчення представників різних лінгвістичних напрямів. У межах когнітивного підходу дослідженню емоційно-афективних станів присвячено праці Дж. Лакоффа, М. Джонсона [9], А. Вежбицької [2]. Стійкі словосполучення як засоби репрезентації емоцій розглянуто в роботах Л. Ніколаєнко [10], В. Телії [12], А. Івченка [5].

Мета статті полягає в аналізі особливостей українського менталітету шляхом розгляду фразеологізмів з емотивним компонентом.

Основний матеріал дослідження. Антропоцентризм сучасної гуманітарної науки спрямовує лінгвістичні підходи на вивчення функціональних семіотичних систем, серед яких у тісному взаємозв'язку перебувають мова та культура, що зберігають закодовану інформацію про репрезентовані ними об'єкти дійсності. На думку Е. Сепіра, мова не існує поза межами культури як соціально успадкованої сукупності практичних навичок та ідей, що характеризують спосіб життя людини [11, с. 185]. Мовні одиниці відбивають фізичні, психічні, інтелектуальні, вольові якості особистості, вербалізують їхню оцінку з боку інших представників суспільства. Усталені звороти характеризують індивіда в аспекті його соціального походження, роду занять, статі та вікової категорії. Фразеологія відображає когнітивну діяльність членів мовного колективу, поведінку, що базується на наївному уявленні про світ носіїв культури, на їх ставленні один до одного, до подій та явищ навколишньої дійсності [1, с. 10].

Позначення фрагментів реальності в ідіоматичних виразах ґрунтується на встановленні подібності між змістом і типізованою ситуацією, зафіксованою в мовній картині світу. Фразеологічні одиниці, фіксуючи життєвий досвід людини, за визначенням В. Жайворонка,